

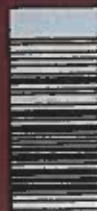
Michael Hansen, Jensen · Helle Bødker Madsen
Søren Højgaard Mørup (Red.)

FESTSKRIFT TIL

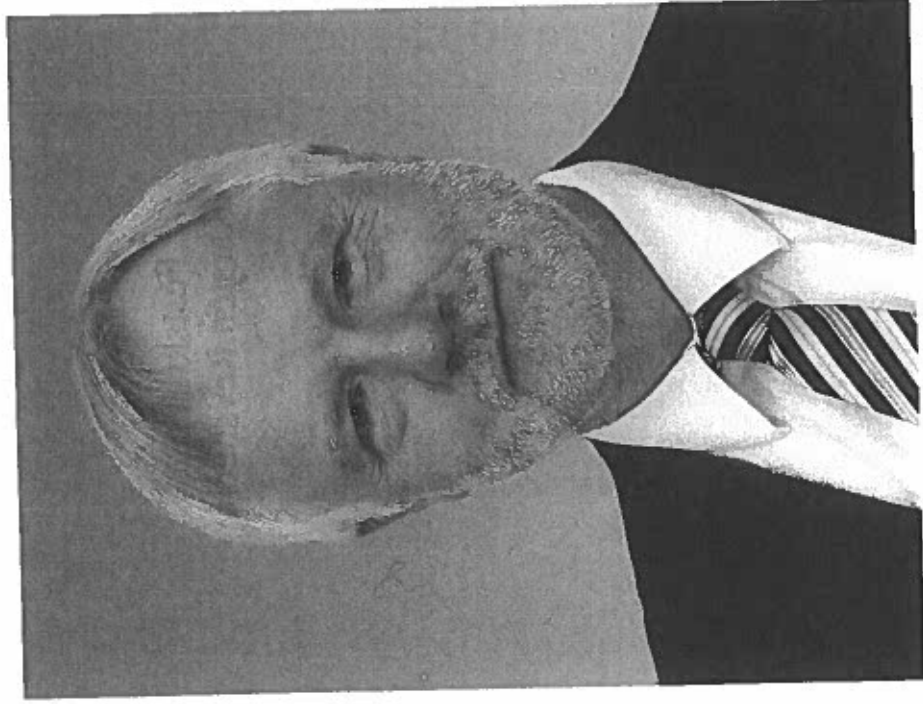
KARSTEN REVSBECH

Michael Hansen Jensen
Helle Bødker Madsen
Søren Højgaard Mørup (Red.)

FESTSKRIFT TIL
KARSTEN REVSBECH

Søren Højgaard Mørup, Helle Bødker Madsen
og Michael Hansen Jensen

Festskrift til
Karsten Revsbech

Jurist- og Økonomforbundets Forlag
2020

Karsten Revsbech

– en multidisciplinær jurist

Om jura og anden samfundsvidenskab

Afhøjesteretsdommer, dr.jur. Jens Peter Christensen

1. Karsten Revsbech – en interdisciplinær jurist?

Et af de senere års universitetspolitiske mantraer har været »interdisciplinari-tet«. Mantraet fandt på et tidspunkt også vej til Juridisk Institut ved Aarhus Universitet, hvor det i 2012 på instituttets hjemmeside med larmende over-skrift i versaler blev meddelt: »Juridisk Institut – Aarhus Universitet. FREM-TIDENS FORSKNING ER INTERDISCIPLINÆR«.¹

Om nogen skulle Karsten Revsbech vel have forudsætningerne for en så-dan interdisciplinari-tet; et begreb, om hvilket det i Den Store Danske Ency-klopædi oplyses, at det betyder »mellemfaglig, tværfaglig«, og som syno-nymbogen tilsvarende beskriver med ordene »tværfaglig, tværvidenskabe-lig«. Efter studentereksamen læste Karsten Revsbech først historie og tog bi-fagseksamen, det der så nogenlunde svarer til vore dages bachelorgrad. Der-efter læste han statskundskab og blev kandidat i 1978. Efter nogle års admini-strativ ansættelse i Københavns Amtskommune og Randers Kommune kaste-de han sig over juraen. Først blev han ansat som adjunkt ved Juridisk Institut, og efter et par år fik han tildelt et kandidatstipendium. Dengang var det ikke sådan, at et kandidatstipendium nødvendigvis førte til noget. Den praktiske

1. Opslag på hjemmesiden onsdag den 4. juli 2012. Siden da er hjemmesiden blevet me-re afdæmpet, og det hedder i skrivende stund blot, at »Instituttet er både nationalt og internationalt orienteret og arbejder såvel inden for de traditionelle juridiske kernefag som på tværs af fagområder«.

hovedregel var snarere den modsatte. Man fik løn, et kontor og en elektrisk skrivemaskine, og så var resten op til en selv. Afhandlinger kom der ikke mange af. Men for Karsten Revsbech var det anderledes. Efter nogle flittige år på kontoret i bygning 343, der oprindeligt var hjemsted for universitetets elektriske højspændingsanlæg, kom han ud med godt 400 maskinskrivne sider i hånden. Dem indleverede han som disputats. Det krævede en dispensation fra doktorbekendtgørelsen, idet han jo ikke var cand.jur., men »kun« scient.pol. Med bogen »Planer og forvaltningsret« blev han i 1987 dr.jur. Han blev derefter indskrevet som jurastuderende, og i 1989 blev han cand.jur. Professor i forvaltningsret blev han i 1992. Formentlig den hidtil korteste afstand mellem en juridisk kandidateksamen og et juridisk professorat.

Om nogen kunne man vel vente, at en mand med en sådan baggrund ville være interdisciplinær, tværfaglig og tværvidenskabelig. Men har han været det? Nej. I hvert fald ikke i den forstand, at de forskellige fags synsvinkler og metoder er blevet blandet sammen i forsøg på at finde på noget moderne og anderledes.

I mit eksemplar af Karsten Revsbechs disputats har jeg fundet mine håndskrevne noter på gulnet papir fra disputatsforsvaret fredag den 9. januar 1987 i auditorium 011, bygning 324, Aarhus Universitet. Af noterne fremgår, at førsteopponenten, professor Claus Haagen Jensen, indledte med at tage spørgsmålet om forholdet mellem jura og statskundskab op. Haagen Jensen bebrejdede Karsten Revsbech, at han ikke var gået nærmere ind i dette spørgsmål, nu afhandlingen netop handlede om planer, som jo var et nyt og moderne offentligt styringsmiddel. Karsten Revsbech svarede, at han var betænkelig ved at blande fagenes synsvinkler sammen. Fagene kunne nok inspirere hinanden, når det angik valget af problemstillinger, men i øvrigt måtte de holdes adskilt. Haagen Jensen fandt, at det var en meget »traditionel« tilgang, hvortil Karsten Revsbech svarede, at »det traditionelle er netop det nye på dette område med planer«.

Jeg skrev ordvekslingen ned, for det var et godt svar. Karsten Revsbech havde taget et emne op – planer – som der blandt jurister herskede udbredte forestillinger om var noget vældigt specielt, der adskilte sig væsentligt fra forvaltningsrettens traditionelle emnefelt med den konkrete forvaltningsakt som det centrale. For planer måtte der juridisk gælde noget helt særligt. Karsten Revsbech spurgte så: Passer det? Og hans resultat var – efter han havde kørt fænomenet, i form af den omfattende planlovgivning, igennem den juridiske metodemaskine – at svaret var nej. Planer var nok et nyt fænomen, men der var i henseende til de grundlæggende forvaltningsretlige regler, der gjaldt for dette fænomen, ikke noget nyt under solen.

I sin juridiske forskning har Karsten Revsbech også sidenhen kastet sig over emner af stor samfundsmæssig, politisk og praktisk relevans uden af den grund at blande juraen sammen med andre samfundsvidenskaber. Som de væsentligste bogværker kan nævnes »Lærebog i Miljøret«, 4. udg., 2008, »Kommunernes opgaver – kommunalfuldmagten mv.«, 3. udg., 2015, »Kommunalret«, 4. udg., 2017, sammen med Jens Garde, og »Forvaltningspersonale«, 4. udg., 2018. I alle værker har Karsten Revsbech som noget karakteristisk fastholdt blikket for det almene i det specielle. Som selvstændigt udtryk for netop denne bestræbelse fremstår tillige de almene forvaltningsretlige værker »Nyere tendenser i dansk forvaltningsretlig teori«, 1992, og »Aktuel dansk forvaltningsret«, 2008. Hertil kommer de vægtige bidrag til den almindelige forvaltningsret i de faglige standardværker »Forvaltningsret – Almindelige emner«, 6. udg., 2016, og »Forvaltningsret – Sagsbehandling«, 8. udg., 2019.

Jeg spurgte for et års tid siden Karsten Revsbech, om han syntes, han havde haft gavn af at være uddannet ikke alene i jura, men også i statskundskab, og før da historie. Det syntes han i høj grad. Men hvordan? Jo, på den måde at han nok derved havde fået et blik for mange samfundsrelevante problemstillinger, som han så havde kunnet underkaste en juridisk analyse. Hans oprindelige valg af det nye fænomen »planer« som sit første forskningsprojekt var et godt eksempel herpå. Og miljøretten og kommunalretten tilsvarende. Men gavn af studierne i statskundskab og historie syntes han også, at han havde haft på den måde, at han ikke – som måske nogle andre jurister – led af en art fagligt mindreværdskompleks over at anlægge en klar juridisk synsvinkel på sine emner, uden at forsøge at blande juraen op med anden samfundsvidenskab på anden måde, end at det bredere samfundsvidenskabelige perspektiv var et inspirerende bagtæppe.

Man kan måske også udtrykke det på den måde, at de juridiske regler sætter rammen for det levende liv uden dermed at udgøre hele billedet. Men det gør jo ikke juraen mindre væsentlig. Når man er fortrolig med det bredere samfundsvidenskabelige perspektiv og har et godt kendskab til andre samfundsvidenskabelige metoder end juraens, har man mulighed for at få et mere sikkert blik for væsentligheden af netop det juridiske, og man gribes ikke så let af trangen til at hitte på ved at blande juraen op med andre fag for at få noget »spændende« ud af det. Den analytiske ballast og metodiske bevidsthed, som en bredere samfundsvidenskabelig baggrund kan give, kan herved også bidrage til mere modstandskraft over for modfænomener på det juridiske område.

2. Monocentrisk polycentri

Et godt eksempel på Karsten Revsbechs modstandskraft i så henseende er hans artikel »Polycentri i den offentlige retskildelære – en kritik«.² Baggrunden for artiklen var, at Henrik Zahle under overskriften »Polycentri i retskildelæren« i 1986 havde skrevet et bidrag til et festskrift til den norske retsvidenskabsmand Torstein Eckhoff.³ Artiklen fik i de følgende år stor udbredelse i såkaldt progressive offentlige universitetskredse. Under Det Samfundsvidenskabelige Forskningsråd blev der nedsat en arbejdsgruppe, som beskæftigede sig med polycentri-læren, og begrebet dannede, med Henrik Zahle som initiativtager, udgangspunkt for et grundforskningsprojekt om intet mindre end »Retten i polycentrisk og økologisk perspektiv«. I en længere række blev det ved en række juridiske ph.d.-kurser et fast indslag at have et modul om »polycentri«, ligesom afsnit herom blev en art standardvedhæng i flere ph.d.-afhandlinger. Da Henrik Zahle i 1993 fyldte 50, blev der som en særlig hyldest til hans nydannelse om »polycentri i retskildelæren« udgivet et festskrift med titlen »Retlig polycentri«, hvor Zahles tidligere artikel til Festskrift til Eckhoff blev genoptrykt.⁴

Det sidste kunne for så vidt undre, for allerede to år før, i 1991, havde Karsten Revsbech i sin ovennævnte artikel på vanlig grundig vis dokumenteret, at der var tale om ingenting sat op med roser.⁵

Zahles polycentriartikel hentede i alt væsentligt sit materiale fra den offentlige rets område. Hovedsynspunktet hos Henrik Zahle var, at begrebet gældende ret var gået i opløsning som en enhedsstørrelse. Gældende ret var ikke identisk med domstolens aktuelle eller sandsynlige opfattelse på området. Målestokken for, om en afgørelse var korrekt, var angiveligt varierende og afhængig af, hvilken myndighed der tog stilling. Legalitetsprincippet burde derfor ifølge Zahle erstattes med begrebet korrekthed. Og denne korrekthed var altså myndighedsspecifik.

Karsten Revsbech tilbageviste på sin egen udførlige og diplomatiske måde Zahles nydannelse. Der var to hovedelementer i Henrik Zahles polycentrilære. For det første at nogle retskilder er bindende for visse myndigheder, men

2. Karsten Revsbech: »Polycentri i den offentlige retskildelære – en kritik«. *Retstidning*, nr. 52, 14. årgang, 1991, s. 105-121.

3. »Samfund, Rett, Retferdighed«, i Anders Bratholm m.fl. (red.), *Festskrift til Torstein Eckhoff*, 1986, s. 752-756.

4. Peter Blume og Hanne Petersen (red.), *Retlig polycentri*, 1993.

5. Karsten Revsbech: »Polycentri i den offentlige retskildelære – en kritik«, i *Retstidning*, nr. 52, 14. årgang, 1991, s. 105-121.

ikke for andre. For det andet at visse myndigheder i kraft af deres sammensætning har et legitimationsgrundlag, der rækker ud over det rent retlige, der består i at kunne henvisse til loven og andre regler, når der træffes afgørelser. Det sidste gjaldt navnlig kommunale organer og såkaldt korporative ankeorganer, dvs. ankeorganer med interesserepræsentation.

Hvad angik det første, at nogle retskilder er bindende for visse myndigheder, men ikke for andre, dokumenterede Karsten Revsbech, at der ikke var tale om noget nyt. Mange af de eksempler, som Henrik Zahle anførte, angik forhold, som meget længe havde været erkendt, f.eks. at ministerielle cirkulærer (tjenestebefalinger) er bindende for adressaten, men ikke for domstolene. Andre eksempler – bl.a. fra planområdet – var blot udtryk for, at det var lovens egen ordening, at visse planer kun bandt visse myndigheder. Det eneste nye angående alt dette var, anførte Karsten Revsbech, alene påstanden om, at tendensen (udviklingen) pegede i retning af et særligt myndighedsspecifikt retskildegrundlag. Men dette nye var ikke sandt. Som Karsten Revsbech formulerede det: »Hvis man overhovedet kan påvise en tendens, peger denne efter min opfattelse snarere i den modsatte retning, således at udviklingen formentlig bevæger sig i retning af en stigende grad af harmoni i myndighedernes retskildemæssige grundlag.«⁶

Hvad angik det andet, at visse myndigheder, f.eks. kommunalbestyrelser og ankeorganer med interesserepræsentation, har et særligt, til dels ikke retligt, legitimationsgrundlag i kraft af deres sammensætning, var der, anførte Karsten Revsbech, heller ikke tale om nogen ny erkendelse. Zahles særlige pointering af det nævnte forhold havde ganske vist »nyhedsværdi«, men nyheden var (med nutidens sprogbrug) udtryk for alternative fakta, for, som Karsten Revsbech konkluderede: »Udviklingen i lovgivningen og lovgivningsmagtens generelle intentioner går i disse år efter min opfattelse snarere i modsat retning, således at området for den særlige legitimation, Zahle omtaler, indskrænkes i disse år [...]«⁷

Havde Karsten Revsbech været frækkere, end han var (og er), havde han herefter som sin sammenfattende konklusion anbefalet, at begrebet polycentri blev erstattet med begrebet monocentri. Men så fræk var han ikke.

I stedet konkluderede Karsten Revsbech på sin egen underspillede, diplomatiske facon, at »på ovenstående baggrund finder jeg, at selve udtrykket polycentrisk er mindre heldigt. Et sprogligt udtryk må i en faglig sammenhæng vurderes efter, om det skaber større klarhed i beskrivelsen af virkeligheden.

6. *Ibid.* s. 111.

7. *Ibid.* s. 116.

Det gør det nævnte udtryk efter min opfattelse ikke her, idet det leder opmærksomheden bort fra de nævnte mulige harmoniseringsstendenser i myndighedernes retskildegrundlag.⁸ Som alternativt forslag til, hvad en generel analyse af de offentligtretlige retskilder burde behandle, sluttede Karsten Revsbech artiklen af med følgende: »[...] opmærksomheden [bør] i langt højere grad rettes mod tendenserne i retning af en vis harmonisering af de offentlige myndigheders retskildemæssige grundlag. Her ligger der formentlig noget nyt og afgørende. Som følge af denne mulige harmoniseringsstendens vil jeg foreslå, at det overvejes at finde en anden betegnelse end polycentrisk retskildelære.«⁹

Karsten Revsbechs principielle syn på forholdet mellem jura og andre samfundsvidenskaber fandt i artiklen udtryk i hans bemærkninger til Zahles meget brede retskildebegreb, der, med Karsten Revsbechs ord, indeholdt »også så visse sociologisk orienterede elementer, idet det indbefatter forhold, der rent faktisk giver en myndigheds (f.eks. en kommunalbestyrelses) afgørelses legitimitet, og som rækker ud over den legitimation, der ligger i en henvisning til gældende regler og praksis mv.«¹⁰

Også hvad angik dette retskildebegreb fandt Karsten Revsbech det »tvivlsomt, om polycentraliteten er hensigtsmæssig [...] Den politiske side af kommunalbestyrelsens afgørelser og den politiske kontrol hermed hører efter min opfattelse hjemme i den politologiske forskning, hvor den kan dyrkes mest kvalificeret. Der er gode begrundelser for, at de forskellige grene af samfundsvidenskaben specialiserer sig i hver sine aspekter. Dette skal ikke misforstås. Som uddannet ved såvel statskundskab som jura mener jeg, at jurister kan lære overordentlig meget ved at følge med i politologisk videnskab (og omvendt), men det er en misforståelse at »sammenblande« synsvinklerne. Det fører blot til en udglidning af fagene på et lavere niveau, idet ingen kan gabe over to fag på én gang, ligesom problemstillingerne er helt forskellige.«¹¹

3. Juraen og statskundskaben

For så vidt angik dette, at juraens og statskundskabens problemstillinger er helt forskellige, og at det er en misforståelse at sammenblande synsvinklerne,

henviste Karsten Revsbech i en note til, at en tilsvarende opfattelse havde fundet udtryk i min licentiatafhandling om »Forfatningsretten og det levende liv«, nærmere bestemt i afhandlingens kapitel om forholdet mellem statskundskab og forfatningsret.¹²

Konklusionen var her, at statskundskabens synsvinkel på forfatningslivet afviger radikalt fra statsforfatningsrettens. Den politologiske forskning kan kaste værdifuldt lys på det faktiske forfatningsliv, og i kraft heraf er forskningsresultaterne også af interesse for statsforfatningsretten, når den skal holde sig orienteret om det levende liv på retsområdet. Men noget direkte bidrag til belysning af de retlige problemstillinger giver statskundskabens forskningsresultater kun meget sjældent. Dertil er forskellen i statskundskabens og statsforfatningsrettens indfaldsvinkel for stor. Årsagen er ligetil. De retlige normer udgør kun en meget beskeden del af de normer, der kan have statskundskabens interesse, og statskundskaben er ikke i sin problemformulering bundet af retlige relevanskriterier. Der er derfor heller ingen grund til at forvente, at en politologisk undersøgelse vil belyse de forfatningsmæssige forhold på en måde, der for statsforfatningsretten er af direkte retlig relevans.¹³

Den faglige enighed mellem Karsten Revsbech og forfatteren til de nævnte linjer havde i øvrigt sin pendant i et nogenlunde parallelt fagligt skæbnefællesskab. Jeg var ganske vist ikke som Karsten Revsbech startet som historiestuderende, men som stud.oecon. Men derefter var vi begge, med fire års afstand, blevet kandidater i statskundskab. For mit vedkommende havde jeg sidenhen, efter nogle år i kommunal og statslig administration, fået et juridisk kandidatstipendium, en licentiatgrad, en juridisk kandidatgrad og en ditto doktorgrad. De sidste to grader tog jeg således – i modsætning til Karsten Revsbech – i rigtig rækkefølge, så en dispensation fra doktorbekendtgørelsen trods alt ikke blev nødvendig.

Det juridiske studiums 2. årsprøve, der bestod af de offentligtretlige fag, indgik i Karsten Revsbechs og min studietid som et obligatorisk element i statskundskabsstudiet. I faget statsforfatningsret var Max Sørensens lærebog pensum. Max Sørensen havde tilbage i 1950 sammen med historieprofessor Troels Fink taget initiativ til etablering af statskundskabsstudiet, og han udgjorde sammen med Troels Fink det, der sidenhen er blevet betegnet som statskundskabsstudiets »Founding Fathers«. En sammenblanding af fagene i en form for »interdisciplinartet«, »tværfaglighed« eller »tværgående forsk-

8. Ibid. s. 117 f.

9. Ibid. s. 121.

10. Ibid. s. 106.

11. Ibid. s. 119.

12. Jens Peter Christensen: *Forfatningsretten og det levende liv*. 1990. s. 157-177.

13. Ibid. s. 172 f.

vurdering foretaget af statsretlige forfattere (in casu Henrik Zahle selv), kunne og burde ophøjes til gældende statsret.¹⁸

Mig forekom det at være et besynderligt synspunkt. At ophøje politisk-parlamentarisk praksis til gældende statsret ved hjælp af et udflydende begreb om en fri forfatningsretlig hensigtsmæssighedsvurdering er en alvorlig sag. Den statsretlige teori bliver dermed grundlovgiver. Det var politik forklædt som jura. Allerede den meget vanskelige grundlovsændringsprocedure efter grundlovens § 88 taler klart for at være meget tilbageholdende med at hævde, at politisk-parlamentarisk praksis har antaget karakter af gældende statsret. Hertil kommer som det i øvrigt væsentligste, at der jo foregår meget i det levende politiske liv, der følger nogenlunde faste politisk-parlamentariske spilleregler, uden at der derfor er nogen fornuft i eller noget behov for, for slet ikke at tale om noget retligt grundlag for, at hævde, at fæstheten i spillerreglerne har forvandle dem til statsretlige normer på grundlovsniveau.¹⁹

Uholdbarheden i Zahles synspunkter ufortalt måtte man dog – som også i tilfældet med hans polycentrilære – konstatere, at hans hittepåsomhed gav anledning til, at grundlæggende juridisk-metodiske spørgsmål blev gennemtænkt og sat på plads. Om end et ganske andet sted end dér, hvor Zahle havde placeret dem.

Man kunne måske herefter, optændt også af glæden ved at være kandidat i både statskundskab og jura, få den tanke, at man helst skal være to-faglig, og ikke blot juridisk »étfagskandidat«, for at opdage væsensforskellene mellem fagene og for ikke at falde i grøften for uholdbar tværfaglighed og interdisciplinaritet.

Men passer det nu? Eller er det mon sådan, at de omvendte i troen bliver overdrevent fromme og har tilbøjelighed til at blive mere katolske end paven selv?

4. En gang maskinarbejder, altid maskinarbejder

Den problemstilling tog professor Stig Jørgensen op i en lille artikel i Advokatsamfundets blad *Lov og Ret* i 1993. Artiklen havde titlen »Pedanterne«.²⁰

18. Se en anmeldelse af værket: Jens Peter Christensen. »Aktuel dansk forfatningsret«. *Juristen*, nr. 1, 1991, s. 21-41.

19. Se mere udførligt herom i Jens Peter Christensen: »Sædvane og forfatningsret«. *Ugeskrift for Retsvæsen*, afd. B, 1990, s. 321-329, og senest i Jens Peter Christensen m.fl.: *Dansk Statsret*, 3. udg., 2020, s. 29-33.

20. Stig Jørgensen: »Pedanterne«, *Lov og Ret*, nr. 11, 1993, s. 8-11.

ning« lå ham imidlertid fjernt.¹⁴ I sin lærebog pointerede han da også, at forfatningsretten som juridisk disciplin principielt kun beskæftiger sig med retsreglerne, mens forfatningsnormer af andre kategorier behandles i statskundskaben, og at en opdeling i en videnskabelig sammenhæng var at foretrække. Noget andet var, anførte Max Sørensen, at retsreglerne selv sagt ikke kan løsrives fra den politiske virkelighed, hvori de forekommer, og den fulde forståelse af retsreglernes funktion i forfatningslivet kan derfor også kun opnås, når de ses i deres samspil med de ikke retlige normer.¹⁵

I sin fremstilling af reglerne for samspillet mellem regering og folketing var Max Sørensen ikke særligt optaget af spørgsmålet om at trække nogen mere præcis grænse mellem politisk-parlamentarisk praksis og statsretligt bindende retssædvaner. Hist og her stak problemstillingen dog hovedet frem, f.eks. vedrørende spørgsmålet om den statsretlige betydning af finanslovsfor-kastelse (kabinetsspørgsmål) og vedrørende reglerne for regeringsdannelse.¹⁶

At det forholdt sig sådan, var for så vidt naturligt nok. Max Sørensen var en praktisk orienteret mand, og der var ikke tale om spørgsmål, der dengang trængte sig på ude i den politiske virkelighed. Men det blev det med de skiftende Schlüter-regeringer gennem 1980'erne og de såkaldt alternative flertal, der dannede sig i opposition til regeringen og talrige gange vedtog folketingsbeslutninger imod regeringens stemmer. Spørgsmålet var, om regeringen var statsretligt forpligtet til at efterleve sådanne folketingsbeslutninger. Svaret gav for så vidt sig selv ved en simpel læsning af grundlovens bestemmelser.

Men så simpelt greb Henrik Zahle ikke spørgsmålet an. Han var i 1983 blevet udnævnt til professor i offentlig ret. I 1986 udkom hans bud på en statsret, der ved Københavns Universitet kom til at afløse Alf Ross' lærebog i faget. Tre år efter udkom den officielle førsteudgave af værket.¹⁷ Igennem 10 år underviste jeg efter værket som undervisningsassistent og ekstern lektor ved hovedstadens universitet. Det nye ved Zahles værk var, at det i vidt omfang opløste begreberne og gjorde politik til jura, ved at forfatteren slog til lyd for, at politisk-parlamentarisk praksis, ud fra en fri hensigtsmæssigheds-

14. Se om Max Sørensens rolle som initiativtager til oprettelsen af statskundskabsstudiet og om hans syn på forholdet mellem statsret og statskundskab: Jens Peter Christensen: »Max Sørensen – Statsretten og statskundskaben«, i Jens Hartig Danielsen (red.), *Max Sørensen 100 år*, 2013, s. 13-35.

15. Max Sørensen: *Statsforfatningsret*, 2. udg. ved Peter Germer, 1973, s. 18-25.

16. *Ibid.*, s. 116-136. Se i øvrigt om forholdet mellem de statsretlige og de politisk-parlamentariske normer for regeringsdannelse: Jens Peter Christensen: »Regeringsdannelse«. *Ugeskrift for Retsvæsen*, afd. B, 2019, s. 89-99.

17. Henrik Zahle: *Dansk forfatningsret*, bind 1, 2 og 3, 1989.

En kollega med sans for humor og sproglig spidsvinkling gav på de interne institutlinjer i Aarhus prompte artiklen karakteristikken: »En gang maskinarbejder, altid maskinarbejder«. For fuldt ud at forstå den tankemæssige dybde i disse fyndord skal man vide, at den tidligere institutleder, professor Carl Aage Nørgaard, var udlært med svendebrev som maskinarbejder, før han begyndte at læse jura.

Med en anden metafor end den anførte var budskabet i Stig Jørgensens artikel det H.C. Andersenske, at har man én gang ligget i et svaneæg, hjælper det ikke, at man sidenhen vokser op i en andegård.

Stig Jørgensen indledte da også sin artikel med netop H.C. Andersens metafor: »Det nytter ikke at blive anbragt i en andegård, hvis man har ligget i et svaneæg«, lød de første linjer.²¹ Og han fortsatte: »En ingeniør tænker som en ingeniør, og en læge tænker som en læge, selvom han senere måtte have fået en juridisk uddannelse, det samme gælder for en politolog, en revisor og en miljøtekniker.«

Stig Jørgensen omtalte derefter en undersøgelse foretaget af Torstein Eckhoff, der viste, at teknikere i den norske kommunale administration »anvender en rent formalistisk fortolkning af reglerne, idet de undlader at bruge det konkrete skøn, som loven foreskriver. [...] for en sikkerheds skyld klamrer [de] sig til ordene, mens de i overensstemmelse med lovenes motiver burde udøve et skøn og prioritere de konkurrerende praktiske og sociale hensyn.«²²

Og personer med eksamen i både statskundskab og jura fik i artiklen deres helt særskilte bekomst: »I de senere års grundlovsdebat har det været en svaghed, at deltagerne hovedsagelig har været politologer, selvom de måtte have suppleret deres uddannelse med en juridisk eksamen.« Og videre hed det: »[...] når politologen undtagelsesvis skal tage stilling til en regels fortolkning og anvendelse, bliver han juridisk pedant og altså mere royalistisk end kongen selv. Juristen er omvendt opdraget til at omgås retsregler på en gang strengere og mere afslappet. [...] juristerne håndterer reglerne med samme koldsindighed, som dyrepasserer tager på giftslanger.«²³

Håbet om at blive en rigtig dyrepasser kunne man således efter Stig Jørgensens opfattelse med sikkerhed opgive, hvis man forinden havde beskæftiget sig indgående med et andet fag. Skaden var varig. Og hvis nogen herefter ikke skulle have fattet det mere institutpolitiske budskab, sluttede Stig Jørgensen af med at fastslå, at »juristerne må beklage politologernes og økono-

mernes indtog i den offentlige forvaltning, ja, selv i de juridiske fakulteter.«²⁴ Der blev således ikke ladet meget håb tilbage for de dengang tre ansatte på Juridisk Institut, der havde en kandidateksamen i både jura og statskundskab.²⁵

Som det var karakteristisk for Stig Jørgensen på hans lidt ældre dage som professor i retslære, havde han på den halvanden side, som artiklens brødtekst fyldte, gang i en overflod af problemstillinger. Startende med en norsk rets- og sociologisk undersøgelse af kommunalt ansatte teknikers regelfortolkning og derefter i rask trav hen over et postulat om en grundlovsdebat, om hvis indhold læseren ikke blev informeret nærmere, derfra til dyrepasserer og giftslanger, studentreprøret og »de humanistiske fakulteters husreligion« (marxismen), så arven efter Platon og den græske antik, romernes fortolkningslære og til sidst den nævnte beklagelse af andre samfundsvidenskabeligt uddannedes indtog i den offentlige forvaltning og i de juridiske fakulteter. Hos Stig Jørgensen hang alting sammen med alting, og associationerne fik frit løb.

Men noget af det var der jo noget om. Først og fremmest dette at jura er noget særligt. Men den, der ikke er jurist, opdager det ikke så let, fordi jurænen jo langt på vej betjener sig af almindeligt sprog. Folk, der kan læse, tror så, at de forstår det, de læser. Men faren for, at det ikke er tilfældet, er stor.

Et godt illustrerende eksempel fra den nyere politisk-juridiske danmarkshistorie finder man i forbindelse med afhøringen af folketingsmedlemmet og senere mangeårige minister Marianne Jelved under Tamil-sagen. Man skal et stykke ind i undersøgelsesrettens afhøringsprotokol, nærmere bestemt retsbogens side 1789. Her står: »Efter mødet [i Retsudvalget] med ombudsmanden var vidnet i øvrigt »rystet«. Hun forklarer nærmere, at hun havde været danskklærer i 22 år, og nu kunne hun konstatere, at hun ikke kunne »læse en tekst«.«²⁶ Citatet knytter sig til den såkaldte »beretningskrig«, hvor Folketingets Retsudvalg i kølvandet på ombudsmandens udtalelse skulle afgive en beretning. Det udkast, regeringspartierne mødte frem med, indebar – læst rigtigt – at justitsministeren blev »frifundet«. Det opdagede Marianne Jelved ikke, før hun af en kyndig jurist blev belært om tekstens juridiske mening.

Forfatteren Henrik Nordbrandt udtalte for nogle år siden i et interview: »Hvis folk vil skrive, skulle de jo studere jura. Der lærer man fandeme at skrive. Jamen, jeg mener det.« Og han fortsatte: »Jeg må sige, at jeg troede, jeg vidste næsten så meget, som man kunne om sprog, men det der juridiske, meget meget skarpe sprog er fantastisk.«²⁷ Det er jo rigtigt nok. Som jurist

24. Ibid. s. 21.

25. Jørgen Albæk Jensen i tillæg til Karsten Revsbech og undertegnede.

26. Beretning om Tamilsagen. Reitsbogen. Bind 5, december 1992, s. 1789.

27. Interview i dagbladet Information den 17. december 2010.

21. Ibid, s. 18.

22. Ibid, s. 21.

23. Ibid. s. 18.

lærer man at sætte ord sammen på en meget præcis måde, og man lærer at læse en juridisk tekst. Læs, hvad der står, og hvad der ikke står.

Stig Jørgensen har utvivlsomt også ret i, at ikke-jurister ofte går til juridiske fortolkningsspørgsmål på en meget firkantet måde. Det er ikke så mærkeligt. Ofte sidder de blot med regeltekstens ord. Uden nærmere indsigt i, hvad der er formålet med reglen, dens nærmere sammenhæng med andre regler i samme regelkompleks og deres formål. Og uden nærmere kendskab til hele det regelgrundlag, som den pågældende regel måske kun er en lille flig af, og den virkelighed, som reglerne skal finde anvendelse på. Det giver næsten sig selv, at det skal gå galt. Stig Jørgensen har givetvis også ret i, at ikke-juristen typisk har en begrænset sans for betydningen af det konkrete skøn, reale grunde og sund fornuft. Og hertil kommer det mere ugrundelige, der kan ligge i juristens yderste retskilde, »forholdets natur«. Som nu afdøde professor og fhv. ombudsmand Lars Nordkov Nielsen på sin egen fyndige måde engang udtrykte det: »Hvad er forholdets natur? Det er noget, juristerne trækker ned fra den blå luft. Men man skal sgu være jurist for at gøre det!«.

Så sandt.

Lidt i samme boldgade har en nu forhenværende statsforvaltningsdirektør for år tilbage fortalt mig, at de mest besværlige skilsmisser, man kunne have, var konfliktsager, hvor parterne ikke kunne enes om noget som helst, og hvor mand eller kone eller begge var enten skolelærere eller ingeniører. For både lærere og ingeniører troede, at de kunne læse – og forstå – juridiske regler. Belært af erfaringen satte man derfor dobbelt så lang tid af til møder i sager med således uddannede parter end i sager med andre. På tilsvarende måde har en nu tidligere dommerkollega i Højesteret fortalt, at han i sin tid som tjenestegørende i Justitsministeriets familieretskontor gjorde samme erfaring, når han havde personligt besøg af en part i en skilsmisserag.

At man kan tage skade på sin sjæl af at have gennemgået en videregående uddannelse af ikke-juridisk karakter, kan man således ikke udelukke. Hvis man efter en sådan uddannelse derefter udsætter sig selv for at skulle igennem fem års jurastudiums pensum og eksaminer, skulle der dog formentlig nok være en vis mulighed for at blive åndeligt rehabiliteret. Og ja, måske kan der komme en større juridisk metodebevidsthed ud af en sådan dobbeltuddannelse end den, man umiddelbart ville have opnået, hvis man »kun« havde haft en juridisk grad. I hvert fald vidner Karsten Revsbechs tilfælde herom.

5. Praktisk jura – og betydningen af andre fag

Statskundskaben er altovervejende et »erkendelsesfag«. Ligesom de fleste humanistiske fag, herunder faget historie, har statskundskaben det sigte at erkende og forstå de fænomener, der studeres. Men faget har ikke – som forskningsdisciplin – et meget praktisk sigte. Det har så vist sig, at de færdiguddannede statskundskabskandidater rent faktisk kan finde beskæftigelse. Men det er så at sige en utilsigtet sidegevinst. Og i øvrigt vist også for mange jurister en stadig kilde til forundring.²⁸

Anderledes er det jo med juraen. Juraen har – også som såkaldt videnskabsfag – det helt igennem jordnære sigte at være til nytte for det praktiske retsliv. Til nytte for lovgivere, administratører, myndigheder, advokater, dommere og borgere.

Karsten Revsbechs juridiske rådgivning har da også været flittigt efterspurgt af både stat, kommune og advokater. Tilliden til hans juridiske grundighed og sikre jugement har endvidere givet sig udtryk i, at han har været formand for flere undersøgelser af mere eller mindre skandaleprægede forhold i den offentlige forvaltning: Som formand for det udvalg, der i 1999-2004 undersøgte Finanstilsynets forvaltning i Hafnia- og Baltica-sagerne. Som undersøger, udpeget af Justitsministeriet (i 1998), af embedsmænds ansvar i Færøbank-sagen. Som medlem af Undersøgelseskommissionen vedrørende statsløse personers indfødsret, der afgav beretning i 2015. Og senest som medlem af Undersøgelseskommissionen om SKAT, der i skrivende stund forventes at afgive beretning i 2023.

Et centralt tema for de nævnte undersøgelser har været en bedømmelse af embedsmænds virke og samspil, herunder samspil med ministre, omverden og myndigheder i øvrigt. Det giver sig selv, at det for en beskæftigelse med disse emner ikke har været helt ueffent at have en baggrund ikke blot i juraen, men også i statskundskaben, herunder navnlig den del heraf der oprindeligt gik under betegnelsen »forvaltningslære«, et fag der var en art empirisk pendant til forvaltningsretten.

Men man kan jo i tillæg hertil spørge, om man også i forbindelse med mere almindeligt juridisk arbejde kan have nogen nytte af at have en baggrund i andre fag end juraen. Umiddelbart er det vel nærliggende, at svaret nærmest

28. Jf. Jens Peter Christensen: »Hvad man kan egentlig bruge juridisk litteratur til i praksis«, *Ugeskrift for Retsvæsen*, afd. B, 2017, s. 312-314. Se om de oprindelige forventninger til statskundskabsstudiets begrænsede praktiske anvendelighed: Jens Peter Christensen: »Max Sørensen – Statsretten og statskundskaben«, i Jens Hartig Danielson (red.), *Max Sørensen 100 år*, 2013, s. 16 f.

må give sig selv. For en jurists virke er det afgørende at kunne leve sig ind i de faktiske forhold, som reglerne skal finde anvendelse på. En sådan indlevelse beror i praksis først og fremmest på koncentreret arbejde. Som professor Gorm Toftgaard Nielsen har udtrykt det, består juridisk metode i at sidde stille, læse indenad og tænke sig om. Men alt efter sagens karakter kan særlig faglig viden om netop det udsnit af virkeligheden, man beskæftiger sig med, selv sagt være til gavn. Når blot den særlige faglige viden ikke fører en ud i nærsynethed og spidsfindigheder, så man, med en formulering fra Stig Jørgensens ovennævnte artikel, »ikke kan se skoven for bare træer«.²⁹

Da jeg for snart 15 år siden blev dommer i Højesteret, sagde en daværende, ældre kollega til mig på sin tvetydigt-humoristiske måde, at jeg nu ville erfare, at man som dommer hele tiden kom til at beskæftige sig med noget, man ikke havde forstand på. Det viste der sig at være en dyb sandhed i. Med den procesordning der i dag er, behandler Højesteret kun principielle sager. Ingen sag er derfor magen til nogen anden, og da der ikke er nogen specialisering dommerne imellem, kommer alle rundt i alt. Erfaringen viser, at man i løbet af et halvt års tid når at beskæftige sig med emner, der falder ind under hele det juridiske studiums pensum og mere til.

Det er en styrke i Højesterets arbejde, at dommerne har forskellig juridisk erhvervsbaggrund. Fra advokatbranchen, Justitsministerium, anklagemyndighed, underliggende domstolsinstanser, universitetsverdenen mv. Men kan man også have gavn af en forudgående akademisk uddannelse af anden art end den juridiske kandidatsamen? Og i givet fald hvordan?

Kigger jeg tilbage på mine år i Højesteret, har statskuds-kaben først og fremmest været til nytte som en art baggrundstæppe for mange sager, navnlig i henseende til den lovgivningsproces, der har ført til de regler, man sidder med. Højesterets dommere er formentlig landets flittigste læsere af Folketings-tidende, herunder navnlig af lovforslagenes forarbejder. På den måde kan man måske lidt paradoksalt sige, at man som dommer med en statskuds-skabsbaggrund hele tiden er på en form for politologisk genopfriskningskur-sus. Med det ene konkrete eksempel efter det andet får man syn for sagn om, hvortledes politiske processer og samspil mellem embedsværk, organisationer og folketing kan udfolde sig, og om de mere eller mindre bemærkelsesværdi-ge resultater, som sådanne processer og samspil kan føre til. Gavn gør ens statskuds-kabsbaggrund således her mest som en art bidragsyder til en særlig meta-juridisk åndelig formøjelse ved sagerne. Men den slags kan jo også være med til at holde en vågen og i nogenlunde sjælssund form.

29. Stig Jørgensen, op.cit., s. 21.

I øvrigt skal man ikke bilde sig ind, at man i kraft af sin statskuds-kabs-baggrund nødvendigvis er meget klogere på disse emner end »érfagskandida-terne« blandt kollegerne. Mange har tilbragt år i statsadministrationens højere juridiske sfærer og kan, da de til overflod har erfaret alt på egen sjæl og krop, langt mere end deres juridiske fædervor.

Måske bliver der tilbage af det, man fra statskuds-kabsstudiet kan drage mere generel praktisk nytte af, først og fremmest optræningen i at læse – eller rettere sagt: overskue – store tekstmængder og hurtigt finde frem til, hvor det snør. Som jurist lærer man at læse nøje og grundigt. Og det er jo også helt af-gørende og nødvendigt. Men sagemnes tykkelse med bindstærke materiale-samlinger og ekstrakter gør det nødvendigt også at kunne læse på anden vis. Heller ikke her skal man dog tro, at den slags ikke kan læres gennem praktisk arbejde, uden særskilt universitetsgrad.

Det mærkelige, eller for mig selv i hvert fald interessante, er, når jeg gen-kalder mig de sager, jeg har haft gennem årene, at den største mere direkte juridisk relevante forståelsesmæssige nytte, jeg har haft af statskuds-kaben, ikke stammer fra statskuds-kabens kernefag, men derimod fra den økonomi-undervisning, vi i fordums tid blev udsat for gennem to år hos økonomerne. I mit tilfælde gør der sig her det noget specielle forhold gældende, at jeg som nævnt startede som stud.oecon. Siden faldt jeg fra, men min baggrund som en art falleret økonomistuderende medførte ad uransagelige veje, at jeg sidenhen gennem en godt tiårig periode kom til at undervise i netop økonomi (mikro-og makroøkonomi), først som studenterinstruktør ved Aarhus Universitet og siden som undervisningsassistent ved Københavns Universitet og Handels-højskolen i København. I en hel del sager er det til god nytte at have de øko-nomiske grundbegreber og fundamentale økonomiske ræsonnementer på rygmarven. Det er ikke altid, at den slags er juristers stærkeste side.

I en sag om bankbestyrelsesmedlemmers mulige ansvar for bankens ud-lånsvirksomhed gør det f.eks. indtryk, når det procederes på, at et nybygget hotels sande værdi er opførelsesprisen, og at denne værdi derfor må være det rigtige og forsvarlige udgangspunkt for belåningen, når enhver førsteårs øko-nomistuderende ved, at en ejendoms økonomiske værdi alene er bestemt af, hvad en køber vil give for den. Og her var der ingen købere. Som dommer sidder man i sådan en sag og ser den lodrette udbudskurve i et pris-mængde diagram for sit indre blik.

I en sag, der angår, om det ene eller det andet prisindeks giver den mest retvisende satsregulering af en række sociale ydelser, kan man på tilsvarende måde have glæde af det terperi, man i fordums tid udfoldede for at forstå for-skellen på et Laspeyres-indeks og et Paasche-indeks. Det første indeks gør i modsætning til det sidste brug af faste vægte (mængder) og har derfor ten-

dens til at overvurdere prisudviklingen (inflationen). Mens man således sidder og glædes over egen visdom, kan kollegerne bakse med at søge at nå til samme forståelse. Det ender de selvsagt med, men nok efter mere møje end den, der allerede har tilbragt dele af sin ungdom hermed.

6. En hyldestværdig multidisciplinær jurist

Nærværende festskrift udgives for at hyldede Karsten Revsbech i anledning af det virke, han gennem årene har udfoldet med udgangspunkt i sin stilling ved Aarhus Universitet. Som det er fremgået, er der god grund til en sådan hyldest. Betydningen af, som det er tilfældet for Karsten Revsbechs vedkommende, at have en faglig baggrund ikke blot i juraen, men også i andre universitetsfag, herunder navnlig i statskundskaben, har ovenfor været et gennemgående tema.

Om juraens og juristers forhold til andre fag kan man gøre sig en del overvejelser, og flere end ovenstående kunne føjes til. Om fagenes indbyrdes forhold kommer man det imidlertid næppe på kort form meget nærmere, end hvad Karsten Revsbech selv gav udtryk for under sit disputatsforsvar for nu mere end 33 år siden: Det er betænkeligt at blande juraens særlige synsvinkel sammen med andre fags. Forskellige fags synsvinkler kan nok inspirere hinanden, når det angår valget af problemstillinger, men i øvrigt må de holdes adskilt. Eller som Karsten Revsbech senere udtrykte det i sit opgør med polycentri-læren: »Der er gode begrundelser for, at de forskellige grene af samfundsvidenskaben specialiserer sig i hver sine aspekter. Som jurist kan man lære meget af andre fag, men det er en misforståelse at sammenblende synsvinklerne. Det fører blot til en udglidning af fagene på et lavere niveau.«

Karsten Revsbech har, selv om han har krydset faggrænser, respekteret fagenes egenart. Han er multidisciplinær, men har hele tiden holdt sig på afstand af det interdisciplinære, forstået som det tværfaglige og tværvidenskabelige, hvor forskellige fags synsvinkler og metoder blandes sammen. Netop herved har han forstået at nyttiggøre sin alsidige faglige baggrund og ydet sit væsentlige bidrag til at holde det faglige juridiske niveau højt i en tid, hvor universiteterne modeluner jævnlige løber med opmærksomheden.

Almindelig forvaltningsret